

טיפול מוקדם ושותפות חינוכית בגיל הרך: סקירת ספרות

תקציר

"Head Start" ו-"Early Head Start", הן תכניות לאומיות בארצות הברית אשר מעניקות טיפול וחינוך אינטגרטיבי עבור ילדי הגיל הרך, תוך התמקדות בילדי משפחות מצוקה. התכניות פועלות בשיתוף פעולה הדוק עם הקהילה ומטרתן היא לקדם את הצרכים ההתפתחותיים של הילדים, וצרכי ההורים היוצאים לעבודה. מעצבי מדיניות בארצות הברית הביעו תמיכה בדגם של שיתוף פעולה בין בעלי ענין בתחום הטיפול והחינוך בילדי הגיל הרך (Early Care Education, ECE), וזאת על מנת להעלות את איכות הטיפול. הממשלה הצהירה על תמיכתה במדינות וקהילות שיפעלו בשיתוף הפעולה עם התכנית "Early Head Start", לשם מתן טיפול איכותי לילדי משפחות ממעמד סוציו-אקונומי נמוך. הסקירה הנוכחית באה לבחון את הידע הקיים אודות שיתופי הפעולה בין התוכניות הנ"ל לארגונים קהילתיים שונים.

ניתן להצביע על השלבים הבאים בתהליך של בניית שיתופי פעולה בחינוך לגיל הרך:

- מיפוי הצרכים והמשאבים הקהילתיים: כמות וצרכי הילדים הזקוקים לחינוך בגיל הרך, האפשרויות הקיימות, איכות הטיפול ומידת ההיענות לצרכי ילדים והוריהם במסגרות הקיימות.
- זיהוי השותפים: מתבצע על סמך האיכות והיכולת להפעיל התכניות.
- גיוס שותפים.
- בירור הציפיות של השותפים: משא ומתן לשם קביעת תפקידים, הגדרת אחריות ומחויבויות של כל שותף, בניית חזון ויעדים משותפים כבסיס לתכנון שיתוף הפעולה.
- בניית הסכמים.
- מציאת דרכי מימון לשיתוף הפעולה.

ניתן להצביע על מספר פעילויות עיקריות הנעשות במסגרת יישום שותפויות בחינוך לגיל הרך:

- בנית קשרים ושמירה על תקשורת תקינה בין השותפים.
- הערכת צרכי כל שותף.
- הענקת טיפול גמיש ואיכותי אשר עונה על צרכי הילדים והמשפחות.
- העלאת האיכות המקצועית באמצעות אימון והכשרת מטפלים, תמיכה טכנית, הענקת משאבים לציוד וחומרים.
- תמיכה בפיתוח צוות והכשרה מקצועית.
- יישום שירותים כוללים.
- פיקוח על השירותים הניתנים באמצעות הערכת איכות התכניות - תוצאות הבדיקה משרתות את צרכי הכשרת המטפלים. איכות נמוכה של תכנית מחייבת פיתוח של תכנית פעולה לשם שיפור.

התקציר מבוסס על המאמר:

Del Crosso, P., Akers, L., Esposito, A., M., Paulsell, D. (2014). *Early Care and Education Partnerships: A review of the literature*, Princeton: Mathematica Policy Research.

- הבטחת המשכיות הטיפול הניתן לילד בסביבות שונות (בית ומרכז לטיפול) ותקשורת עם המשפחה.

בשנים האחרונות השותפויות הללו שירתו מגוון רחב של ילדים בגיל הרך. חלקן היו פתוחות לכלל ילדי תושבי האזור, בגילאי 3-4 וחלקן עוצבו עבור קבוצות ספציפיות, למשל, ילדים ממשפחות מצוקה. מחקר שבחן את ציפיות הורי התינוקות והפעוטות ממסגרת הטיפול מצא כי הורים מצפים למצוא סביבה ידידותית אשר מעניקה הזדמנויות למידה, מותאמת להתפתחות, מוגנת במה שקשור לבריאות וביטחון הילדים, רציפה לאורך זמן, בעלת רמה גבוהה של אינטראקציה עם הילדים ושמירה על קשר הדוק עם המשפחות.

ניתן להצביע על מספר תוצאות חיוביות משיתופי הפעולה בתחום החינוך לגיל הרך: בטוח הקצר (עד שנתיים):

- הנגשת התכניות לטיפול בילדי הגיל הרך למשפחות מצוקה.
- העלאת איכות הטיפול: מרכזי הטיפול שבהם נעשה שיתוף פעולה הראו תוצאות טובות יותר במה שקשור לפעילויות, אינטראקציה, שימוש בשפה ומבנה המסגרת של התכנית. דווח גם על סביבה לימודית עשירה, גישה לציוד איכותי, חומרים ומשאבים.
- פיתוח ידע ומיומנויות של הצוות: נגישות של הצוות למערכות של השתלמויות מקצועיות.
- משפחות הילדים במרכזי הטיפול שמופעלים באמצעות שיתופי הפעולה זוכות לגישה מוגברת לשירותים קהילתיים.
- שיתופי הפעולה נתנו מענה טוב יותר לצרכים והעדפות של המשפחות.
- שיתוף הפעולה מקל על החלפת רעיונות, העברת מידע ושימוש בניסיון של הארגונים שעוסקים בטיפול בילדים.
- התחלת הקמה של רשת קהילתית על ידי בעלי עניין בתחום הטיפול בילדים בגיל הרך.
- הנהגה קהילתית אשר מעריכה את התכניות של טיפול בילדי הגיל הרך ותומכת בשיתוף פעולה בין בעלי עניין.

בטוח הארוך:

- הקמת שירותים קהילתיים נרחבים ואינטגרטיביים לילדי הגיל הרך.
- איכות גבוהה של טיפול המוענק לילדי הגיל הרך ויצירת רשת של טיפול איכותי בקהילה: מחקרים מראים כי שיתופי הפעולה בחינוך לגיל הרך מעלים את איכות הטיפול עבור כלל הילדים באזור וזאת באמצעות הכשרה מקצועית שניתנת לצוותים מקצועיים נרחבים. בנוסף, העשרת המשאבים הקהילתיים שבהם נעשה שימוש בכל המרכזים לטיפול בילד בקהילה.
- העלאת רווחת המשפחות.
- העלאת רווחת הילדים ומוכנות לבית הספר.
- פיתוח מדיניות, נהלים וסטנדרטים שעשויים להיות בשימוש ברמה המקומית והלאומית.

מחקרים מצביעים על מספר מכשולים בשלבי יצירת שיתופי פעולה בחינוך לגיל הרך. המכשולים הנפוצים ביותר הם:

- שמירה על המסגרות לאורך זמן.
- איכות נמוכה של תקשורת בין הארגונים, שנובעת מהבדלים בתפיסות החזון והיעדים של הארגונים, תחרותיות סמויה, אי הבנות בהגדרת תפקידים, מחויבויות והיעדר כבוד והערכה בין השותפים.
- הבדלים בנהלים או בסטנדרטים.
- מימון חסר ולא וודאי.
- הבדלים בשכר ותחלופה גבוהה של כוח אדם.

לעומת זאת, ניתן להצביע על גורמים שמקדמים את שיתופי הפעולה וגורמים להעלאת איכות הטיפול בגיל הרך, תומכים בהתפתחות הילד ורווחת המשפחה:

- הנהגה חזקה ומחויבת לביצוע השותפות.
- קשרים הדוקים ואמון הדדי בקרב הנהלת התכנית: חשיבות היחסים הללו באה לידי ביטוי בשלבים שונים של השותפות, החל משלב התכנון וכלה בשלב היישום.
- כינון חזון משותף ויעדים מוסכמים בשלבים המוקדמים של התכנון: בניית חזון ויעדים משותפים בשלבים המוקדמים של התכנון מחזקת את שיתוף הפעולה ותורמת לקיומו לאורך זמן. על החזון להיות רחב יריעה ולכלול גם את ההתפתחות המיטבית של הילדים והכנתם לבתי הספר, וכן גם את התמיכה בצורכי ההורים.
- סדנאות משותפות של הכשרת הצוות המטפל: הכשרה משותפת מהווה הזדמנות לבניית אמון והידוק היחסים.
- בניית תכנית להמשך התקשרות בין השותפים: ברמת השלטון הלאומי והמקומי ובעלי עניין קהילתיים.
- קיום הסכמים פורמאליים ושיתופי פעולה אשר מגדירים תפקידים, אחריות ותקצוב.
- קשרים הדוקים ואמון הדדי בקרב הצוות המעניק טיפול והוראה.
- השקעה בצוות שמקדם ובוחר את יישום שיתוף הפעולה.
- תהליך תכנון מסודר שכולל הבנה של פעילויות, נהלים וסטנדרטים של כל ארגון, יצירת תכנית שמרכזת את הפעילות המשותפת, הבהרת תפקידים ואחריות של כל שותף, הכשרת הצוות לתפקידים חדשים ולציפיות חדשות.
- תכנית פיננסית שבוחנת את המשאבים הקיימים ואת המקורות החדשים למימון.
- יציבות בקשרים בין השותפים: ככול שהשותפויות נמשכות לאורך זמן, כך עולה רמת הצלחתן.
- קיום תהליך מסודר של בירור הנושאים הקשורים לנהלים, סטנדרטים ומדיניות.